

Einar Høgetveit

er lic.jur., samt har engelsk og statsvitenskap mellomfag. Han har bl.a. arbeidet i Lovavdelingen i Justisdepartementet. Ansatt i Økokrim siden 1991. Økokrim-sjef siden 2000. Leder i straffelovkomisjonen 1994-2002.

Fra ØKOKRIM

ØKOKRIMs strategi mot økonomisk kriminalitet¹

ØKOKRIM-sjef Einar Høgetveit

1 Vern av viktige verdier

ØKOKRIMs oppgave er å bekjempe økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet. Ved sin innsats på disse områdene bidrar ØKOKRIM til å verne viktige verdier i det norske samfunnet. *Vern av viktige verdier* er ØKOKRIMs visjon. Hvordan kan vi si at vårt arbeid bidrar til å verne viktige verdier? Resonnementet er følgende:

Norge er en demokratisk rettsstat med ganske harmoniske politiske forhold og grunnleggende enighet om spillereglene for konfliktløsning. Norge er et velferdssamfunn med relativt stor grad av sosial og økonomisk trygghet. Norge har en regulert markedsøkonomi med velutviklede rettsregler for samhandel, konkurranse og arbeidsforhold i næringslivet. Norge har en vakker natur med rike ressurser både til lands og vanns som viktig grunnlag for økonomisk aktivitet og rekreasjon. Kort sagt, Norge er et godt land å bo i, og vi har en rekke viktige verdier å verne.

Kriminalitet er en trussel mot disse verdiene. Skatte- og avgiftskriminalitet underminerer det offentlige inntektsgrunnlag og truer velferdsstaten. I likhet med svindel med offentlige subsidier og støtteordninger virker slik kriminalitet konkurransevrikkende og skaper mistillit mellom næringsdrivende og mellom det offentlige og borgerne. Også andre brudd på kjørereglene i næringslivet, for eksempel ved konkurskriminalitet og brudd på konkurranseregler, undergraver tillitsforholdet både til kunder og omverdenen for øvrig. Verdipapirkriminalitet ødelegger tilliten i verdipapirmarkedet og svekker tilgangen på kapital til næringslivet. Korrupsjon i næringslivet eller i offentlige organer skaper mistillit og kan framtvinge et kontrollsamfunn vi egentlig ikke ønsker. Hvitvasking vanskeliggjør oppdagelsen av alle former for profittmotivert kriminalitet og underminerer i verste fall myndighetenes økonomiske politikk. Miljøkriminalitet truer naturgrunnlaget. Og så videre.

1. *Artikkelen er en bearbejdet versjon av et foredrag som ble holdt på Forskningskonferansen ved Politihøgskolen i august 2004.*

Ved vårt arbeid med å bekjempe økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet bidrar ØKOKRIM på denne måten til å verne viktige verdier i det norske samfunnet.

2 ØKOKRIMs hovedstrategi i kriminalitetsbekjempelsen

Tradisjonelt opereres det med to hovedstrategier i kriminalitetsbekjempelsen: 1) generelle forebyggende tiltak (som for eksempel synlig, tilstedeværende polititjeneste og holdningsskapende arbeid) og 2) straffesaksbehandling. Men det er viktig å understreke at også straffesaksbehandlingen har som sitt primære formål å hindre kriminalitet gjennom den individualpreventive og (kanskje særlig den) allmennpreventive virkningen av at straffbare handlinger blir etterforsket og lovbrutere blir straffeforfulgt. Det er derfor en nær sammenheng mellom rent forebyggende virksomhet og ordinær straffesaksbehandling.

Av og til gis det uttrykk for en oppfatning om at politiet først og fremst bør konsentrere seg om generelle forebyggende tiltak, og at straffesaksbehandlingen er mindre viktig. For eksempel synes man innledningsvis i programmet for Forskningskonferansen ved Politihøgskolen i 2004 å tilkjenne en preferanse for generelle forebyggende tiltak. Det heter blant annet:

«Bort fra hendelsesstyring og enkeltsaker over i et mer fremadrettet og strategisk arbeide innen feltene (dvs. i forhold til organisert og økonomisk kriminalitet). I denne sammenhengen bør også politiet i større grad tenke forebygging overfor disse former for kriminalitet – og da ikke kun gjennom almenprevensjon – men ved eks. POP og situasjonell forebygging.»

Det ville selvfølgelig være gledelig dersom man greide å forhindre all kriminalitet ved forebyggende arbeid. Men det er særdeles naivt å tenke seg at man klarte dette fullt ut. Når det gjelder økonomisk kriminalitet, er det som regel tale om bevisste og planlagte handlinger. Det vil fortsatt bli begått profittmotiverte lovbrudd som det er nødvendig å sanksjonere gjennom strafferettssystemet. Derfor er begge strategier viktige og nødvendige for politiet samlet sett. En vesentlig pilar i kriminalitetsbekjempelsen ville falle bort dersom straffesaksbehandlingen ble ansett for mindre viktig.

Håndteringen av store økonomiske straffesaker – fra etterforskning, påtale og irettføring til rettskraftig dom – er svært ressurskrevende, jf. nedenfor. Et hovedpoeng fra min side er derfor følgende: ØKOKRIM må med sine begrensede ressurser (ca. 125 ansatte og ca. 88 millioner kroner i årsbudsjett) prioritere arbeidet med straffesakene og vil bare i begrenset grad kunne engasjere seg i generelle forebyggende tiltak.

3 Nærmere om ressursforbruket i store økonomiske straffesaker

For å illustrere hvor ressurs- og tidkrevende håndteringen av store økonomiske straffesaker kan være, skal jeg kort omtale to av sakene ved ØKOKRIM, nemlig den såkalte Mohr-saken og Finance Credit-saken.

Mohr-saken

ØKOKRIM iverksatte etterforskning mot en norsk finansmann i desember 1997. Saken gjelder investeringsbedragerier, og etterforskningen har vært meget omfattende, blant annet med etterforskningsskritt i mange ulike land (USA, Panama, Sør-Afrika, Isle of Man, Sveits, England, Nederland og Norge). Finansmannen ble tiltalt i juni 1999. Saken ble aktorert i Oslo byrett i 2001. To aktorer pluss bisitter var 40 dager i retten. Lagmannsretten brukte nesten ett år på å ta stilling til om anken skulle slippe igjennom. Lagmannsrettsbehandlingen tok 58 dager fra mars 2004. Mohr ble blant annet dømt til fengsel i seks år og rettighetstap for alltid. Saken startet altså i 1997 og ble rettskraftig først i mars 2005. ØKOKRIMs kostnader i saken utgjorde til sammen ca. 8,7 millioner kroner.

Finance Credit-saken

Saken gjelder grovt bedrageri og regnskapsovertredelser i forbindelse med lån fra en rekke norske banker og låneinstitusjoner på til sammen ca. 1,5 milliarder kroner. Saken er den første i ØKOKRIMs historie hvor tapet som følge av de straffbare handlingene overstiger en milliard kroner. Det alt vesentligste av midlene har gått tapt. Det dreide seg om komplekse selskapsstrukturer i Norge og utlandet – over 30 selskaper i 8 land. Flere av selskapene var etablert i såkalte «skatteparadisener». En rekke transaksjoner ble kjørt gjennom disse skatteparadisene. Hovedforhandlingen mot én av hovedmennene startet 5. februar 2004 og varte i 46 dager. Han ble dømt til fengsel i 9 år, rettighetstap for alltid og til å betale erstatning på ca. 1,2 milliarder kroner. Hovedforhandling mot den andre hovedmannen ble gjennomført i september 2005. På grunn av strafferabatt ble straffen for hans del utmålt til fengsel i 7 år pluss rettighetstap for alltid. Han ble i tillegg dømt til å betale erstatning på ca. 1,2 milliarder kroner. Også flere andre, derunder revisorer, er/blir straffeforfulgt i saken.

På grunn av sakens kompleksitet og omfang ble det i etterforskningens innledende fase engasjert en rekke revisorer/regnskapskyndige medarbeidere fra et stort revisjonsfirma. Det ble gitt ekstrabevilgninger på flere millioner kroner fra Politidirektoratet til dette. Det er ekstraordinært at vi leier inn private granskere på denne måten. ØKOKRIMs kostnader utgjør hittil til sammen ca. 14,7 millioner kroner, hvorav 7,5 millioner til revisjonsfirmaet.

Disse sakene er av ØKOKRIMs største, men de er ikke enestående. Vi har også mange andre store saker. Mitt poeng er at behandlingen av store økonomiske straffesaker er så ressurskrevende at ØKOKRIM i hovedsak må konsentrere seg om denne virksomheten og i mindre grad jobbe med rent forebyggende tiltak.

4 Utvelgelse av saker – sakstype

I tillegg kommer at ØKOKRIM bare kan behandle en mindre del av de økonomiske straffesakene i Norge. ØKOKRIM skal behandle de største og tyngste økonomiske straffesakene – og de prinsipielle, som ikke nødvendigvis alltid er store. Antallsmessig håndteres langt de fleste sakene på dette området av politidistriktene.

Ifølge påtaleinstruksen § 35–4 bestemmer ledelsen ved ØKOKRIM selv hvilke saker enheten skal behandle. En annen ordning ville vært umulig. ØKOKRIM ville ikke kunne makte å behandle alle anmeldelser vi mottar.

De fleste avvísninger skyldes at saken saklig sett ikke hører hjemme hos oss. Men det er også noen eksempler på at saker som det ville vært naturlig å ta inn, likevel avvíses av ressursmessige grunner. Selv om det kunne være ønskelig med noe økning i ressursene til ØKOKRIM, blant annet for at vi skal bli noe mer robuste på de ulike områdene vi dekker, tror jeg likevel at vi alltid vil oppleve at vi må avvís saker som i og for seg hører under oss. Det er noe paradoksalt ved at jo mer ressurser man avsetter til bekjempelse av økonomisk kriminalitet, desto flere lovbrudd vil bli anmeldt. For eksempel vil det komme flere anmeldelser fra bostyrere dersom de ser at politiet gis mer ressurser til å behandle konkurskriminalitet. Målt ved kriminalstatistikken vil kriminaliteten øke.

Hvordan velger så ledelsen ved ØKOKRIM ut de sakene enheten skal etterforske?

Utgangspunktet er påtaleinstruksen § 35–4:

«Enheten skal behandle særlig alvorlige overtredelser av straffeloven kapittel 24 (dvs. underslag – tyveri er mindre aktuelt), 26 (dvs. bedrageri, utroskap og korrupsjon) og 27 (dvs. forbrytelser i gjeldsforhold), skatte- og avgiftslovgivningen, valutaloggivningen, prisloven, verdipapirhandelloven, forurensingsloven, arbeidsmiljøloven og andre lovovertrædelser som naturlig faller inn under økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet.

Avgjørelsen av om enheten skal behandle en sak treffes av leder eller nestleder. Ved avgjørelsen skal det særlig legges vekt på:

- etterforskingens omfang, sakens kompleksitet og den økonomiske størrelse,
- hvorvidt saken har forgreninger til utlandet,
- sakens prinsipielle karakter.»

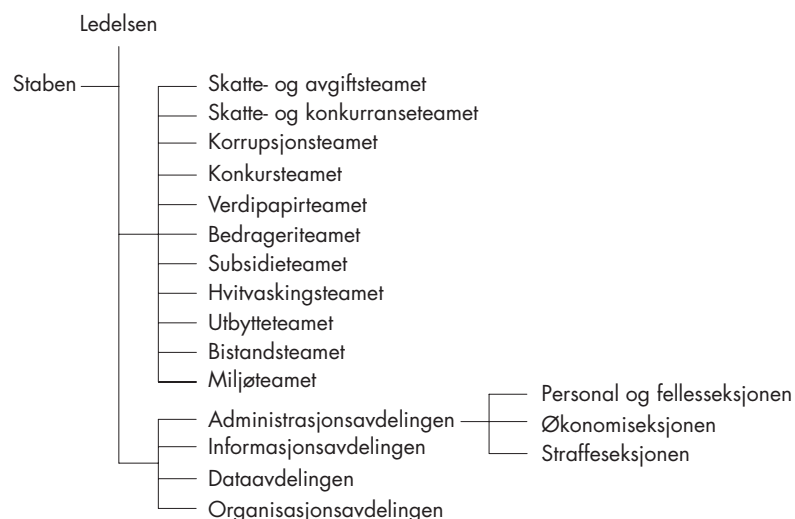
Bestemmelsen er ikke helt à jour med hensyn til lovhensvisningene, men angir i hovedsak hvilke sakstyper enheten skal befatte

seg med. I tillegg opererer vi med følgende formuleringer i skriftlige inntaks- og avslagsbeslutninger vedrørende økonomiske straffesaker:

«Når det gjelder økonomiske straffesaker, skal enhetens begrensede ressurser først og fremst settes inn mot overtredelser av bredere samfunnsmessig betydning. Eksempler her er alvorlige brudd på offentligrettslig reguleringslovgivning, som skatte- og avgiftsunndragelser, verdipapirkriminalitet og brudd på konkurranseregler. Andre prioriterte områder vil være korrupsjon, alvorlige bedragerier overfor en større krets av personer eller offentlige støtteordninger, større konkurssaker og hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger. Når det gjelder strafforfølgning mot enkeltpersoner, bør den forventede straffereaksjonen som hovedregel være ubetinget fengsel. Saker som i hovedsak dreier seg om sivilrettslige tvister og hvor erstatning ofte fremstår som en adekvat reaksjon, faller utenfor de prioriterte områdene. Dessuten ønsker vi å ha en variert og sammensatt saksportefølje hvor de fleste hovedkategoriene av økonomisk kriminalitet er representert.»

Det er altså tale om en vurdering både av sakstype og av sakens alvorlighet. I tillegg vil ressurs hensyn spille inn; arbeidet med store økonomiske straffesaker er som nevnt svært ressurskrevende. ØKOKRIM har mulighet til å etterforske bare et relativt lite antall saker; det er liten mening i å ta inn saker som vi ikke får gjort noe med innen rimelig tid.

Når det gjelder sakstyper, har vi også søkt å organisere oss slik at vi dekker de ulike områdene som det er naturlig å dele våre ansvarsområder opp i. Organisasjonskartet vårt ser slik ut:

Når det gjelder egne saker om økonomisk kriminalitet, håndteres de hovedsakelig av følgende team:

- Skatte- og avgiftsteamet
- Skatte- og konkurranseteamet
- Korrupsjonsteamet
- Konkursteamet
- Verdipapirteamet
- Bedrageriteamet
- Subsidieteamet

Vi har overfor de bevilgende myndigheter foreslått også å opprette et nytt team for å etterforske, påtale og iretteføre straffesaker som bygger på store og komplekse analysesaker fra Hvitvaskings-teamet.

Det er ønskelig at ØKOKRIM er organisert slik at alle delområder innenfor økonomisk kriminalitet (som er temaet her) er dekket. Og det er mitt syn at vi bør være aktive og synlige på alle områder hele tiden. Formålet med straffesakene er først og fremst å sende ut et signal til allmennheten om at det er forbundet med en strafferisiko å overtre reglene på våre områder. Dersom vi i en periode skulle prioritere ett område, ville det samtidig innebære at vi måtte nedprioritere noe annet. Et signal utad om at visse typer økonomisk kriminalitet er nedprioritert, ville kunne svekke den allmennpreventive effekten på dette eller disse områdene.

Nedenfor er det gitt en oversikt over hvilke sakstyper ØKOKRIM har tatt inn for så vidt gjelder økonomisk kriminalitet, i perioden fra 2000 til i dag.

Nye sakskomplekser etter sakstype	2001	2002	2003	2004	30.9.2005
Bedrageri	4	10	4	4	–
Underslag	2	4	1	–	–
Forbrytelser i gjeldsforhold – regnskapsovertredelser	3	2	1	3	–
Skatt – merverdiavgift – toll	3	8	7	4	2
Verdipapirhandel – finans	26	23	6	3	4
Konkurranse	3	4	1	–	1
Korrupsjon – utroskap	5	8	6	2	4
Heleri – hvitvasking	8	5	6	3	1
Dokumentfalsk	–	1	–	–	–
Økonomisk kriminalitet – annet	4	2	4	6	–

Man ser at det generelt sett er tale om lave tall. De relativt høye tallene innenfor verdipapirhandel fram til og med 2002 skyldes en

stor andel relativt mindre alvorlige saker om brudd på melde- og flaggeplikten etter verdipapirhandelloven. Sakene ble tatt inn blant annet for å bygge opp bransjekunnskap i Verdipapirteamet, men anmeldes i dag (av Kredittilsynet) til politidistriktene.

5 Forholdet til politidistriktene

Forholdet til politidistriktene er viktig. ØKOKRIM kan som nevnt bare håndtere et mindre antall straffesaker. De fleste sakene blir etterforsket av politidistriktene. ØKOKRIM skal være et spissorgan i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet. Men vi må hele tiden være opptatt av at politiet *samlet sett* skal bli best mulig i å håndtere saker på dette området. ØKOKRIM kan ikke gjøre jobben alene.

ØKOKRIM har ingen instruksjonsmyndighet overfor politidistriktene. Men vi har kontakt med distriktene og bidrar til en best mulig håndtering av økosaker (og miljø saker) der på ulike måter:

- vi gir bistand i forbindelse med etterforskning (og av til også irettesføring) av konkrete saker
- vi gir bistand til opprettelse av såkalte økoteam – en ambisjon må være at iallfall en god del av dagens ØKOKRIM-saker skal være morgendagens saker i økoteamene
- i forbindelse med begge de forannevnte tiltakene arrangerer vi kurs og seminarer
- vi nedtegner våre erfaringer i en egen skriftserie som distribueres blant annet til alle politidistriktene
- vi underviser på Politihøgskolen og i andre sammenhenger for deltakere fra politidistriktene
- vi mottar polititjenestemenn, jurister og politirevisorer fra politidistriktene til hospitantopphold ved enheten

6 Utvelgelse av saker – anmeldelser kontra etterretning

Mørketallene når det gjelder økonomisk kriminalitet er antakelig meget store. For eksempel er det all grunn til å tro at det er mange likningsovertredelser, lovbrudd innenfor verdipapirhandel- og konkurranseområdet mv. som aldri noen gang kommer til overflaten.

Fordi mørketallene er store, er det uråd å ha som ambisjon å avdekke, etterforske og iretteføre all økonomisk kriminalitet. ØKOKRIMs oppgave (i samspill med resten av politiet) vil være å håndtere et «passende antall» økonomiske straffesaker for å sikre en tilstrekkelig grad av lovlighet (og slik at ikke dette samfunnet i verste fall går i oppløsning). Slik jeg ser det, er det dette ØKOKRIM dypest sett er til for. ØKOKRIM og politiet ellers er sam-

funnsbevarende og konservative institusjoner. (Hva som for øvrig i denne sammenhengen er et passende antall, finnes det ikke noe fasitsvar på. Faktum er imidlertid at Norge fortsatt er et godt og ryddig land å bo i.)

Også i forhold til mørketallene vil man oppleve det samme paradokset som er nevnt foran; jo flere ressurser som stilles til rådighet for bekjempelse av økonomisk kriminalitet, desto flere saker vil bli registrert i kriminalstatistikken. Men slik vil det være på alle kriminalitetsområder hvor mørketallene er store. Mer av den skjulte kriminaliteten vil bli synlig.

Så kan man spørre: Fordi mørketallene er store, bør ikke da ØKOKRIM drive utstrakt etterretning for selv å bringe fram straffesaker istedenfor primært å aksjonere på grunnlag av anmeldelser?

(Først en digresjon: Å ha som målsetting å *redusere* kriminaliteten – en formulering man ofte ser benyttet i ulike offentlige dokumenter – er egentlig en meningsløshet, når man på grunn av mørketallssituasjonen ikke kjenner utgangspunktet. Hva er det man skal redusere i forhold til? Blir det ikke egentlig umulig å måle resultatoppgåelsen?)

Men altså: Hva med ØKOKRIM og etterretning, her forstått som taktisk etterretning for å frambringe konkrete straffesaker? Mitt syn er at ØKOKRIM ikke bør ha særlig stor etterretningsaktivitet, men først og fremst etterforske straffesaker på grunnlag av anmeldelser.

Bakteppet er følgende: Å etterforske og iretteføre store økonomiske straffesaker er svært ressurskrevende. ØKOKRIM har begrensede ressurser og kan bare ta et mindre antall saker (av et stort antall prinsipielt sett mulige saker). ØKOKRIMs hovedoppgave er å drive kriminalitetsbekjempelse gjennom straffesaksbehandling på våre ansvarsområder. Man må da spørre seg hvilken aktivitet som gir størst allmennpreventiv virkning.

Etter min mening får vi mest allmennprevensjon igjen ved å jobbe med anmeldte saker kontra å drive dem fram ved egen etterretning. Å ta saker først fra anmeldelsesstadiet gir mulighet for å etterforske flere saker. Etterretning kan i seg selv være svært ressurskrevende, og antall saker må nødvendigvis reduseres dersom vi skulle satse mer på etterretning. Og hva skulle være poenget med det når vi uansett ikke kan behandle alle saker?

I tillegg gir etterretningen i seg selv som regel liten allmennpreventiv effekt. Etterretningsaktiviteter kan ikke på samme måte som konkrete straffesaker gjøres kjent for allmennheten, jf. nedenfor.

Et siste moment er at det på de fleste av ØKOKRIMs ansvarsområder innenfor økonomisk kriminalitet finnes ulike kontrollorganer med til dels betydelig flere ressurser enn ØKOKRIM, og med en nærhet til kontrollobjektene som gjør at de har større mulighet og foranledning til å drive etterretning enn politiet. Jeg tenker

blant annet på liknings- og fylkesskattekontorene, tollvesenet, Kredittilsynet, Konkurransetilsynet og ulike offentlige organer som utbetaler forskjellige former for offentlige tilskudd. ØKOKRIM har regelmessige kontaktmøter med flere av disse og sender dem også tips som vi dels mottar utenfra, og dels erverver som overskuddsinformasjon fra våre egne saker. Gjennom dette kan vi påvirke hva de skal rette oppmerksomheten mot i kontrollvirksomheten og i anmeldelser. Men det er lite formålstjenlig at ØKOKRIM selv skulle stå for etterretningsvirksomheten på slike områder.

7 Samspill med andre aktører

I det hele tatt er det viktig å ha for øye når temaet er ØKOKRIMS strategi mot økonomisk kriminalitet, at ØKOKRIM og det øvrige politiet selvsagt ikke er alene i bekjempelsen av slik kriminalitet. Det er en rekke aktører som har samme målsetting som politiet, nemlig å sikre størst mulig grad av lovlighet i økonomiske forhold. Jeg har allerede nevnt de mange ulike offentlige kontrollorganene som opererer på våre områder. I tillegg skjer det mye både holdningsskapende virksomhet og kontroll i næringslivet, blant annet gjennom den ansvarsfordeling som er etablert mellom administrasjon, styre, generalforsamling og bedriftsforsamling i aksjeselskaper. Revisorer og advokater, ikke minst bostyrere, bør nevnes. Betydningen av en aktiv og undersøkende presse må heller ikke glemmes.

Vi er altså mange aktører som på ulike måter bidrar til den samme målsettingen, å sikre størst mulig grad av lovlighet. Det er om å gjøre å få til en fornuftig arbeidsdeling mellom disse.

Et aktivt samspill med kontrollorganene, politiet og andre aktører, samt de som utsettes for kriminalitet, vil dessuten gi ØKOKRIM forutsetning for utarbeidelse av strategiske analyser og gi bedre grunnlag for valg av de rette sakene.

Når det gjelder samspill med andre aktører, bemerkes også følgende: Vi er omgitt av regler på alle bauger og kanter, ikke minst når det gjelder økonomisk aktivitet. Det er ikke til å unngå at det skjer en rekke regelbrudd hele tiden. De fleste av disse – i den grad de i det hele tatt oppdages – bør avgjøres av kontrollorganer (der hvor slike finnes) uten at politiet bringes inn. Bare de mer alvorlige sakene bør avgjøres i straffesakssystemet, og bare et fåtall av de alvorligste bør gjøres til gjenstand for etterforskning og irettføring av ØKOKRIM.

8 Forholdet til media

Som nevnt er formålet med straffesakene først og fremst å sende ut et signal til allmennheten om at det er forbundet med en straf-

ferisiko å overtre reglene på våre områder. Det er med andre ord vår oppgave å sikre at straffesakene vi behandler, har en allmennpreventiv effekt. Forutsetningen for det er at allmennheten blir kjent med virksomheten i ØKOKRIM. Utadrettet informasjonsvirksomhet er nødvendig for at formålet med straffesaksbehandlingen skal nås.

Det er derfor i samfunnets interesse at det som skjer i straffesaker, refereres i media. Ifølge regelverket er det da også lagt opp til stor grad av offentlighet i straffesaker; for eksempel har pressen etter påtaleinstruksen § 22-7 krav på en kopi av tiltalebeslutninger, og rettsforhandlingene er som hovedregel offentlige. Vi er meget bevisst på at det innebærer en betydelig belastning å komme i ØKOKRIMs søkelys. Under etterforskningen skal det derfor vanligvis ikke meddeles utad straffesaksopplysninger som ikke allerede er offentlig kjent. Annerledes, derimot, når det er tatt ut tiltale; da veier hensynet til allmennprevensjonen tyngre enn personvernet, og åpenhet er ønskelig.

Når påtalespørsmålet er avgjort, er vi derfor aktive i forhold til media. Vi legger ut informasjon på hjemmesiden om påtalevedtak og dommer med en gang disse er forkynt. Vi sender melding til medier og journalister som står på vår e-postliste om dette. Vi legger ut informasjon om berammede rettssaker, blant annet for at journalister skal kunne planlegge hvilke rettssaker de ønsker å følge. Da jeg ble ØKOKRIM-sjef i 2000, opprettet jeg en ny stilling som informasjonsrådgiver ved enheten. Siden nyttår i år har vi hatt en egen informasjonsavdeling i ØKOKRIM, og vi har for tiden to personer som jobber med ekstern og intern informasjon. Som ledd i informasjonsarbeidet har vi avholdt møter med de største redaksjonene og redegjort for vår mediepolitikk.

En aktiv mediepolitikk er en forutsetning for at straffesakene har en allmennpreventiv effekt.

9 Betydningen av ØKOKRIMs omdømme

Det er også en forutsetning for at ØKOKRIMs arbeid skal ha en allmennpreventiv virkning, at vi gjør en skikkelig jobb, og at folk oppfatter det slik. Det ville neppe gi mye allmennprevensjon dersom ØKOKRIM fikk frifinnelser i en stor andel av sakene sine.

Men slik er det da heller ikke. Ifølge måltallene våre skal domfellelsesprosenten i våre saker (målt i forhold til hver tiltalepost) være på minst 90. Nedenfor er gjengitt domfellelsesprosenten for perioden fra 2001 til og med tredje kvartal 2005.

Domfellelsesprosent	2001	2002	2003	2004	30.9.2005
	87	98	88	90	73

(Den lave domfellelsesprosenten i 2005 skyldes frifinnelsesposter for falsk forklaring i OVDS-saken, fordi retten fant at veimyndighetene i denne sammenheng ikke var å anse som offentlig myndighet. De tiltalte ble imidlertid dømt for grovt bedrageri.)

Vi får altså stort sett gjennomslag for vårt syn i de fleste saker vi bringer inn for retten.

Også med hensyn til oppklaringsprosent (dvs. andelen positive påtalevedtak) er tallene gode. Målet er her minst 80 prosent. Nedenfor er gjengitt oppklaringsprosenten for samme periode som foran.

Oppklaringsprosent	2001	2002	2003	2004	30.9.2005
	88	86	86	92	89

Men gode tall hjelper ikke hvis oppfatningen blant folk er annerledes. I mai 2004 fikk vi gjennomført en MMI-undersøkelse. Undersøkelsen viste følgende:

- 97 prosent kjenner til eller har hørt om ØKOKRIM – (Det indikerer en særdeles god merkevarebygging.)
- 93 prosent tror ØKOKRIMs arbeid bidrar til å forhindre økonomisk kriminalitet, miljøkriminalitet og datakriminalitet i noen, ganske stor eller meget stor grad
- 87 prosent er helt eller delvis enig i at ØKOKRIM gjør en god jobb
- 82 prosent er helt eller delvis enig i at ØKOKRIM framstår i mediene som seriøs og dyktig
- 40 prosent er helt eller delvis enig i at ØKOKRIM vinner flere saker enn man taper – 39 prosent vet ikke

På det siste punktet har vi en jobb å gjøre med å formidle den virkelige situasjonen. Men for øvrig er tallene så gode at jeg spøkefullt har sagt at det ikke vil bli gjennomført noen tilsvarende undersøkelse så lenge jeg er ØKOKRIM-sjef. Det skal en del til for at en ny undersøkelse vil «matche» denne.

Nå har imidlertid MMI på eget initiativ foretatt en profilundersøkelse av 82 norske etater i juni 2005. Tilsvarende undersøkelse har også blitt gjennomført tidligere, men i år er det første gang ØKOKRIM er med. Nedenfor følger ØKOKRIMs plassering i de ulike spørsmålene som ble stilt til respondentene.

- Totalinntrykk: 5. plass
Hvilket inntrykk folk har av etaten alt i alt, når man tar hensyn til alle kunnskaper om og inntrykk man har av etaten.
- Samfunnsansvar: 3. plass
Folks oppfatning av etatens evne og vilje til å opptre rettfærdig og ansvarsfullt – overfor ansatte brukere, befolkningen og

øvrige myndigheter – og det inntrykket folk har av etatens generelle bidrag til fellesskapet.

- Effektivitet og økonomisk styring: 8. plass
Hvilket inntrykk folk har av etatens evne til å løse sine pålagte oppgaver, til å holde produksjonen av tjenester innenfor de budsjetterte rammer og levere sine tjenester innen rimelig tid.
- Åpenhet og informasjon: 24. plass
Hvilket inntrykk folk har av hvor lett det er å få innsyn i etatens arbeid og av etatens informasjon utad om egen virksomhet.
- Kompetanse og fagkunnskap: 4. plass
Folks oppfatning av etatens faglige nivå, og i hvilken grad etaten har den kompetansen den trenger for å kunne drive sin virksomhet på en god måte.

Det er hyggelig å arbeide ved en enhet som er kjent på en positiv måte blant folk. Det virker motiverende for de ansatte at det arbeidet de gjør blir lagt merke til og verdsatt. Men dette er ikke det viktigste. Det vesentlige i denne sammenheng er at det må antas å ha en direkte allmennpreventiv virkning at folk oppfatter at vi har et spissorgan i norsk politi som anses å gjøre en god jobb for å bekjempe kriminaliteten på sine ansvarsområder. Det er viktig for bekjempelsen av økonomisk kriminalitet at dette bildet opprettholdes.

10 Noen reservasjoner

Noen av synspunktene foran er med hensikt tegnet med bred penn for å understreke poengene. Men det er også ting å tilføye:

Jeg har framholdt at ØKOKRIM hovedsakelig skal drive med straffesaksbehandling og i mindre grad rent forebyggende tiltak. Dette er likevel ikke til hinder for at vi driver – og skal drive – forebygging gjennom utstrakt foredrags-, undervisnings- og opplysningsvirksomhet. Blant annet har vi stor aktivitet i forbindelse med utvikling av og undervisning på kurs ved Politihøgskolen.

Jeg har framholdt at ØKOKRIM skal drive lite taktisk etterretning og primært ta inn saker på grunnlag av anmeldelser. En hovedgrunn er at det finnes kontrollorganer som står nærmere aktørene og er mer egnet til å drive etterretning. Men på noen av våre ansvarsområder eksisterer det ingen kontrollorganer, og tilbøyeligheten til å anmelde saker er liten. Dette gjelder for eksempel typisk korrupsjonssaker, som har ledet oss til å drive oppsøkende virksomhet i noen miljøer. Andre eksempler kan være innenfor miljøkriminalitet (som ikke er tema i denne artikkelen, men som ØKOKRIM også har ansvar for); ulv kan her være et stikkord.

Vektleggingen av anmeldelser kontra egen etterretning skal heller ikke forstås som at vi ikke er mottakelige for tips. Tvert om bør ØKOKRIM arbeide aktivt for å innrette seg slik at vi sørger for

at whistleblowerne og andre med kunnskap om straffbare handlinger finner veien til ØKOKRIM.

Jeg har framholdt at etterretning i seg selv har liten allmennpreventiv effekt. Men i noen tilfeller kan etterretning fra politiet bidra til å øke oppdagelsesrisikoen på områder hvor kriminaliteten ellers ikke ville blitt avdekket, slik at man derved oppnår en positiv allmennpreventiv effekt.

På ett område står ØKOKRIM dessuten i en særstilling når det gjelder etterretningsvirksomheten i politiet. ØKOKRIM er mottaker av meldinger om mistenkelige transaksjoner (MT-meldinger) fra banker og en rekke andre i henhold til hvitvaskingsloven. Gjennom dette systemet mottar vi en strøm av etterretningsinformasjon, som det er vår oppgave å bearbeide. I noen tilfeller finner vi grunnlag for å åpne straffesak. De fleste av disse sakene oversendes politidistriktene. Men noen saker tar ØKOKRIM selv.

Arbeidet med konkrete straffesaker over tid på bestemte områder gir dessuten ansatte ved ØKOKRIM en innsikt som fra tid til annen nedfelles i strategiske analyserapporter. Hovedansvaret for å utarbeide slike ligger nå i Politidirektoratet, men vi gir innspill når det gjelder våre ansvarsområder.

En viktig reservasjon – eller snarere et supplement – gjelder inndragning. Inndragning skal så å si alltid utgjøre et sentralt element i straffesakene om økonomisk kriminalitet. I bekjempelsen av økonomisk kriminalitet gjennom straffesaker må det anses å være av stor allmennpreventiv betydning at man gjennom inndragning i størst mulig grad søker å virkeliggjøre slagordet om at «forbrytelser ikke skal lønne seg».

11 Oppsummering

Selv om det således kan være grunn til nyanser, la meg likevel oppsummere mine synspunkter slik:

- 1 I forhold til todelingen mellom rene forebyggende tiltak og straffesaksbehandling skal ØKOKRIM legge hovedvekten på det siste.
- 2 ØKOKRIM bør være organisert slik at alle hovedområder innenfor økonomisk kriminalitet er dekket. For å sikre best mulig allmennprevensjon bør enheten være aktiv og synlig gjennom straffesaker på alle områder hele tiden.
- 3 Bekjempelse av økonomisk kriminalitet er en oppgave for hele politiet. En viktig oppgave for ØKOKRIM er å bidra til å dyktiggjøre politidistriktene på dette området.
- 4 ØKOKRIM bør ikke ha særlig stor etterretningsaktivitet (utover behandling av MT-meldinger), men først og fremst etterforske straffesaker på grunnlag av anmeldelser.
- 5 Bagatellmessige profittmotiverte regelbrudd bør ofte avgjøres av kontrollorganer uten at politiet bringes inn. Bare de mer alvorlige sakene bør avgjøres i straffesakssystemet, og bare et

fåtall av de alvorligste bør gjøres til gjenstand for etterforskning og iretteføring av ØKOKRIM.

- 6 En aktiv mediepolitikk er en forutsetning for at straffesakene har en allmennpreventiv effekt.
- 7 Folk flest oppfatter ØKOKRIM som et spissorgan i norsk politi som anses å gjøre en god jobb for å bekjempe kriminaliteten på sine ansvarsområder. Det er viktig for bekjempelsen av økonomisk kriminalitet at dette bildet opprettholdes.

